

SCIENCE PROBLEMS.UZ

ISSN: 2181-1342 (ONLINE)

№ S/1 (3) 2023

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ
СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES
AND SOCIAL SCIENCES

ЭЛЕКТРОН ЖУРНАЛ

ЭЛЕКТРОННЫЙ ЖУРНАЛ

ELECTRONIC JOURNAL

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3)-2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES
Special Issue

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаххаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети.

ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети.

ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Ҳашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот

технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Васида Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодида Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Crossref DOI:

Таҳририят Crossref DOI нинг расмий аъзоси ҳисобланади ва 10.47.390 DOI префиксига эга. Ҳар бир нашр ва илмий мақолага индивидуал Crossref DOI рақами берилади.

Google Scholar

Журнал Google Scholar (Академия) да индексацияланади.

“Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй.

Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

МУНДАРИЖА

07.00.00 – ТАРИХ ФАНЛАРИ

Turaev Sherzod Gulboy ugli

SURKHAN OASIS IN V.H. KARMISHEVA'S RESEARCH ETHNIC DESCRIPTION OF "YUZ" TRIBES8-13

Jabbarova Latofat Tulkinjonovna

ZAMONAVIY MUZEY ARHITEKTURASI VA LANDSHAFT DIZAYNI INTEGRATSIYASI ("G'ALABA BOG'I" YODGORLIK MAJMUASI ASOSIDA) 14-19

08.00.00 – ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ

Hurmurodov Zaфаржон Нурмуродович

МАҲАЛЛИЙ ДАВЛАТ ҲОКИМИЯТ ОРГАНЛАРИНИ РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАР АСОСИДА БОШҚАРУВ ФАОЛИЯТИНИ ЙЎЛГА ҚЎЙИШ 20-26

Жаббарова Чарос Аминовна

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИДА МОЛИЯВИЙ ҲИСОБОТНИНГ ХАЛҚАРО СТАНДАРТЛАРИГА ЎТИШ ЗАРУРИЯТИ 27-32

Nabiev Olimjon Abdisalomovich

FORMS OF PRECARIOUS EMPLOYMENT AND APPROACHES TO ITS ASSESSMENT 33-43

Тошпулатов Даврон Ақромович

ИСЛОМ БАНК-МОЛИЯ ХИЗМАТЛАРИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ИСТИҚБОЛЛАРИ 44-54

09.00.00 – ФАЛСАФА ФАНЛАРИ

Муминов Алишер Гаффарович

АХБОРОТЛАШГАН ЖАМИЯТГА ЎТИШНИНГ АЙРИМ ЖИҲАТЛАРИ 55-59

Холмирзаев Нодиржон Низомжонович

ШАҲАРЛАР АҲОЛИСИДАГИ ИНДИВИДУАЛЛАШУВ МУАММОСИ: ТАҲЛИЛ ВА ТАКЛИФЛАР 60-65

Абдураимова Муқаддас Эргашовна

"АВЕСТО"ДА ТАЪЛИМ-ТАРБИЯ МАСАЛАСИ 66-71

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

Axmedov Oybek Saparbaevich, Djumambetova Gulziba Kongratbaevna

COMPARATIVE-TYPOLOGICAL CHARACTERISTICS OF ECONOMIC TERMS IN ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES 72-75

Avaznazarov Odiljon Rahmatulloevich

ALISHER NAVOIY – ULUG' YO'LBOSHCHI 76-82

Бурибекова Шаура Шавкатовна

ЗНАЧЕНИЕ И ПРОБЛЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ЭТИКИ В ПРОЦЕССЕ
ЖУРНАЛИСТСКОГО РАССЛЕДОВАНИЯ 83-89

Абдуллаев Акмал Амирович

ЭТНИК ВА МИЛЛИЙ УРФ-ОДАТЛАР ҲАМДА ҚАДРИЯТЛАР АСОСИДА ШАКЛЛАНГАН ЖОЙ
НОМЛАРИ 90-98

Masharipova Valentina Sergeyevna

THE USE OF PARALINGUISTICS IN JIM BUTCHER'S WORK 99-104

Камолова Санобар Жабборовна

ЎЗБЕК ВА ФРАНЦУЗ БАДИИЙ АСАРЛАРИДА АНТРОПОНИМЛАР 105-109

Ярматова Мехринисо Азаматовна

ЯЗЫК - НОСИТЕЛЬ КУЛЬТУРЫ 110-117

Rahmonova Sardora Muminjonovna

BIZNES SOHASIDAGI BIRLIKLARNING SEMANTIK ANALIZI 118-123

Samadova Marg'uba Kuchkarovna, Ziyayeva Muhayyo Usmanjonovna

COMPULSORY METHODS IN TEACHING ESP 124-128

Mansur Yunusov Abdullayevich

NATIONAL EXPERIENCE IN THE DEVELOPMENT OF INFORMATION CONSUMPTION IN PUBLIC
SERVICES: PROBLEMS AND SOLUTIONS 129-134

12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИ ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯСИ 135-139

Yakubova Iroda Bahramovna

XORIJYI RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR VA O'ZBEKISTON QONUNCHILIGIDA MUALLIFLIK
HUQUQLARINI JAMOAVIY BOSHQARISHNI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARINING QIYOSIY
TANLILI 140-146

Карамов Мамашариф Жамилович

ЖАМИЯТ ҲАЁТДА МАҲАЛЛА ИНСТИТУТИНИНГ ЖАМОАТЧИЛИК НАЗОРАТИНИ
ЎРНАТШИДАГИ ЎРНИ ВА АҲАМИЯТИ 147-151

Қурбонов Дониёр Давлат ўғли

ВОЯГА ЕТМАГАН ШАХСЛАР ТОМОНИДАН СОДИР ЭТИЛАДИГАН ЖИНОЯТЛАРНИНГ
ОЛДИНИ ОЛИШ. 152-157

13.00.00 - ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Umidaxon Abdullayeva G'ulomiddinovna

O'QUVCHI VA TALABALARNING TABIATGA MA'SULIYATLI MUNOSABATDA BO'LISHLARIDA
EKOLOGIK TA'LIM VA EKOLOGIK TARBIYA BERISHNING AHAMIYATI 158-163

Нурматова Насиба Хошимжановна

ИДЕОЛОГИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ К
ПАТРИОТИЧЕСКОМУ ВОСПИТАНИЮ МОЛОДЕЖИ164-173

Дилафруз Явкочдиева

ИННОВАЦИОН ЁНДАШУВ АСОСИДА ТЕХНИКА ОЛИЙ ЎҚУВ ЮРТИ ТАЛАБАЛАРИНИ
КАСБИЙ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ174-183

12.00.00 – Юридик фанлар

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия
университети профессори в.б.
юридик фанлари доктори
E-mail: info@advocateabf.com

ВОЯГА ЕТМАГАНЛАР МЕҲНАТ ҲУҚУҚЛАРИ ХАЛҚАРО ҲУҚУҚИЙ ҲИМОЯСИ

Аннотация. Ушбу мақолада болалар меҳнатини тартибга солишга қаратилган бир қанча халқаро ҳуқуқий ҳужжатлар ўрганилган. Ўрганиш натижасида вояга етмаганлар меҳнатини халқаро ҳуқуқий тартибга солишдан мақсад ўсиб келаётган ёш авлодни баркамол ривожланиши учун халқаро миқёсда шарт-шароит яратишдан иборат деган хулосага келинган.

Калит сўзлар: бола, ўсмир, конвенция, ратификация, меҳнат қонунчилиги, халқаро меҳнат ташкилоти.

Хамрақулов Баҳодир Мамашарифович
и.о. профессора Университета мировой
экономике и дипломатии
доктор юридических наук
E-mail: info@advocateabf.com

МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВАЯ ЗАЩИТА ТРУДОВЫХ ПРАВ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ

Аннотация. В данной статье рассматривается несколько международно-правовых актов, направленных на регулирование детского труда. В результате проведенного исследования был сделан вывод о том, что целью международно-правового регулирования труда несовершеннолетних является создание условий им в международном уровне гармоничного развития подрастающего поколения.

Ключевые слова: ребенок, подросток, конвенция, ратификация, трудовое право, Международная организация труда

Hamrokulov Baxodir Mamasharifovich,
professor at the University of the World
economy and diplomacy
Doctor of Law (DSc)

INTERNATIONAL LEGAL PROTECTION OF LABOR RIGHTS OF MINORS

Abstract. This article examines several international legal documents aimed at regulating child labor. As a result of the study, it was concluded that the goal of the international legal regulation of the work of minors is to create conditions on an international scale for the full development of the growing young generation.

Keywords: child, teenager, Convention, ratification, labor law, International Labor Organization

<https://doi.org/10.47390/B1342V3SI1Y2023N20>

Вояга етмаганлар меҳнат ҳуқуқлари ҳимояси ҳар доим долзарб аҳамият касб этиб келган. Бунинг сабаби уларнинг меҳнати соғлиғига, хавфсизлигига, ахлоқи-одобига зиён етказмаслиги, ҳар томонлама мукамал камол топишида тўсиқлар бўлмаслиги билан боғлиқ.

Миллий қонунчилигимизда, жумладан жорий йилнинг апрель ойидан кучга кирадиган Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодексига ҳам вояга етмаганлар меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилиш юзасидан бир қанча моддалар назарда тутилган ва ундаги нормалар халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар талабларига мос келади [1].

Болалар ва ўсмирларнинг меҳнат ҳуқуқларини ҳимоя қилиш Халқаро Меҳнат Ташкилоти тузилган илк даврларидан унинг устувор вазифаларидан бири сифатида белгиланган. Халқаро Меҳнат Ташкилоти 1921 йилгача болалар меҳнатини тартибга солишга қаратилган олти Конвенцияни қабул қилган. Ушбу конвенцияларда ишга қабул қилиш учун энг кичик ёшни, 18 ёшгача бўлган вояга етмаганлар учун тунда ишлашни тақиқлашни ва ўсмирларни кема бортидаги ишларида мажбурий тиббий кўрикдан ўтказишни белгилаб берди. Шунингдек, 1973 йилдаги Ишга қабул қилиш учун энг кичик ёш тўғрисидаги 38-сонли Конвенциянинг охириги таҳрири қабул қилинишидан олдинги ўн йил давомида бир қатор конвенциялар ва тавсиялар қабул қилинган. Ўзбекистон Республикаси ушбу конвенцияни 2008 йилда ратификация қилди [2].

1989 йилда Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенцияси қабул қилиниши билан Халқаро Меҳнат Ташкилотининг бола ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ва энг кичик меҳнат ёшини белгилаш билан боғлиқ амалга оширган ишлари такомиллашди. Халқаро Меҳнат Ташкилоти энг кичик меҳнат ёшини белгилаганидан сўнг, Бола ҳуқуқлари тўғрисидаги конвенция ҳам халқаро даражадаги энг кичик меҳнат ёшини белгилаш масаласини кўтарди. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти Конвенциясининг 32-моддасида “Иштирокчи давлатлар боланинг иқтисодий эксплуатациядан ва унинг соғлиғига хавф туғдирадиган ёки унинг таълим олишига тўсқинлик қиладиган ёки соғлиғига ва жисмоний, ақлий, маънавий, ахлоқий ва ижтимоий ривожланишига зарар етказадиган ҳар қандай ишни бажаришдан ҳимояланиш ҳуқуқини тан оладилар” [3] деб белгилаб қўйилди.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг болалар меҳнатининг энг ёмон шакллари билан боғлиқ бир қатор ҳуқуқий ҳужжатлари мавжуд. Улар жумласига 1966 йилдаги Иқтисодий, ижтимоий ва маданий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт, 1966 йилдаги Фуқаролик ва сиёсий ҳуқуқлар тўғрисидаги халқаро пакт, 1956 йилдаги Қуллик, қул савдоси ва қулликка ўхшаш институт ва амалиётларни бекор қилиш тўғрисидаги қўшимча конвенция ва 1949 йилдаги Одам савдосига қарши курашиш ва учинчи шахслар томонидан фоҳишалик эксплуатацияси тўғрисидаги конвенциялар киради.

Болалар меҳнати масаласида “иш” ва “мактабда ўқиш” тушунчалари узвий боғлиқдир. Халқаро Меҳнат Ташкилотининг болалар меҳнатини тартибга солишга қаратилган деярли барча конвенциялари болалар меҳнатининг таърифини белгилашда

мактабга боғлайди. Масалан, 1973 йилдаги 138-сонли Ишга қабул қилиш учун энг кичик ёш тўғрисидаги конвенциясида энг кичик меҳнат ёши мактабдаги мажбурий ўқишни тугатиш ёшдан кам бўлмаслиги ва бу ўн беш ёшдан кичик бўлмаслиги тўғрисидаги қоида мавжуд. 1921 йилги “Қишлоқ хўжалигида энг кичик меҳнат ёши” [4] тўғрисидаги конвенцияда (1921) ўн тўрт ёшга тўлмаган болаларни мактаб ёки хусусий қишлоқ хўжалиги корхоналарида ёки уларнинг бирон бир филиалида дарс вақтида ишга ёллаш тақиқланади.

1973 йилда Ишга қабул қилиш учун энг кичик ёш тўғрисидаги 138-сонли конвенция барча иқтисодиёт тармоқларига тааллуқли ва барча ишлайдиган болалар учун амал қилади. Ушбу Конвенцияга биноан, ишга қабул қилишнинг энг кичик ёши 15 ёшдан паст бўлмаслиги керак, аммо ривожланаётган мамлакатлар учун 14 ёш чегараси белгиланиши мумкин.

Ўсмирнинг соғлиғи, хавфсизлиги ёки ахлоқига зарар етказиши мумкин бўлган ҳар қандай иш турига нисбатан энг кичик ёши 18 ёшдан кам бўлмаслиги керак.

138-сонли Конвенция умумий, касб-ҳунар ёки техника мактабларида болалар ва ўсмирлар томонидан бажариладиган ишларга нисбатан қўлланилмайди.

Конвенцияда болаларнинг ахлоқий тарбиясига зарар етказиши мумкин бўлган ишлар рўйхати уни ратификация қилган давлатларнинг миллий меҳнат қонунчилиги билан белгиланишини кўрсатилган. Ўзбекистон Республикасида ўн саккиз ёшдан кичик шахсларнинг меҳнати қўлланиши тақиқланадиган ноқулай меҳнат шароитли ишлар рўйхати мавжуд [5]. Бу тоғ ишларида, метро, туннеллар ва махсус ер ости иншоотлари қурилишида, геология қидирув ва геодезия-топография ишларида, металлургия саноатида, иссиқлик ва электр энергияси ишлаб чиқариш ва узатишда, қудуқларни қазиш, нефть ва газни қазиб олишда, нефть, газ, кўмир, нефть мойлари ва суртмаларини ишлаб чиқаришда, магистрал нефть қувурлари, газ қувурлари ва нефть базаларида ишлашда, кимёвий ишлаб чиқаришда, нефткимё саноатида, микробиологик ишлаб чиқаришда, дори-дармон, тиббиёт, бактерий ва биологик препарат ва маҳсулотлар ишлаб чиқаришда, оғир юкларни қўлда кўтариш ва кўчириш, қазиб олиш, метро қурилиши, махсус мақсадлар учун ер ости иншоотлари, очиқ усулда қазиб олиш ва қурилатган конлар юзаси, қурилиш материалларини қазиб олиш ва бойитиш билан боғлиқ ишларни, нодир металлар ишлаб чиқариш (қора ва рангли металлургия) ҳамда бошқа кўплаб махсус ишлар рўйхатини ўз ичига олади.

Энг (ёмон) оғир меҳнат турлари 1999 йилдаги 182-сонли “Болалар меҳнатининг энг ёмон шакллари тўғрисида”ги конвенциясида келтирилган [6]. Ушбу халқаро ҳужжатга мувофиқ, давлатлар болалар меҳнатининг энг ёмон шаклларини тақиқлаш ва йўқ қилишни таъминлаш учун самарали чоралар кўришлари керак. Ишга қабул қилиш учун энг кичик ёш тўғрисидаги 138-сонли конвенциядан фарқли ўлароқ, 182-сонли конвенция ривожланган ва ривожланаётган мамлакатларни ажратмайди. Ундаги талаблар иккала жинсдаги 18 ёшгача бўлган болаларга таълуқли ҳисобланади.

182-сонли Конвенциянинг 3 -моддасига биноан, болалар меҳнатининг энг ёмон шакллари қуйидагилар:

а) қулликнинг барча шакллари ёки қулликка ўхшаш амалиёт, масалан, болаларни сотиш ва уларнинг траффики, қарз асосидаги қарамлик ва крепостной тобелик,

шунингдек, зўраки ёки мажбурий меҳнат, шу жумладан, болалардан қуролли можароларда фойдаланиш учун уларни зўрлаб ёки мажбурлаб жалб қилиш;

b) фоҳишабозлик билан шуғулланиш, порнография маҳсулотлари тайёрлаш ёки порнографик томошаларда иштирок этиш учун боладан фойдаланиш, уни ёллаш ёки уни таклиф қилиш;

c) қонунга хилоф фаолият билан шуғулланиш учун, хусусан, тегишли халқаро шартномаларда белгилангани каби, наркотиклар тайёрлаш ва сотиш учун боладан фойдаланиш, уни ёллаш ёки уни таклиф қилиш;

d) бажариш хусусиятлари ёки шароитига кўра болалар соғлиғи, хавфсизлиги ва маънавиятига зиён етказиши мумкин бўлган ишлар.

Вояга етмаганларнинг саноатда тунги меҳнати тўғрисидаги 90-сонли конвенцияси (қайта кўриб чиқилган) қоидаларида саноат корхонаси нима эканлиги аниқлаб берилган. Унга кўра “ердан фойдали қазилмаларни қазиб олувчи конлар, карьерлар ва бошқа корхоналар; буюмлар ишлаб чиқариладиган, ўзгартириладиган, тозаланадиган, таъмирланадиган, безатилган, тугатилган, сотувга тайёрланадиган, йўқ қилинадиган ёки йўқ қилинган ёки материаллар айлантириладиган корхоналар, шу жумладан электр энергиясини ишлаб чиқариш, ўзгартириш ва узатиш ёки ҳаракатлантирувчи заводлар ва корхоналар; қурилиш ва қурилиш ишлари билан шуғулланадиган корхоналар, шу жумладан қурилиш, таъмирлаш, техник хизмат кўрсатиш, қайта қуриш ва демонтаж қилиш ишлари” [7] саноат корхоналари ҳисобланади.

Конвенциянинг 3-моддасида “тунги вақтдаги иш” тушунчаси белгиланган бўлиб, кетма-кет камида ўн икки соат бўлган ва “ўн олти ёшга тўлмаган ўсмирлар учун бу вақт кечки соат ўндан эрталабки соат олтигача бўлган вақтни ўз ичига олади”.

Болалар меҳнатини тартибга солишга қаратилган Халқаро Меҳнат Ташкилоти ҳужжатлари билан бирга бошқа халқаро-ҳуқуқий ҳужжатларни ҳам айтиш мумкин. Хусусан, Европа Ижтимоий Хартияси [8]. 1961 йилдаги Европа Ижтимоий Хартияси (1991 йилда ўзгартирилган) болалар ва ўсмирларнинг меҳнат муносабатларини алоҳида назарда тутувчи “Болалар ва ўсмирларнинг ҳимояланиш ҳуқуқи” деб номланган 7-моддасида тартибга солинган. Хусусан унда:

- ишга қабул қилишнинг минимал ёши - 15 ёш, болалар саломатлиги, ахлоқи ёки таълимига зарар етказа олмайдиган енгил турдаги меҳнат билан шуғулланадиган ҳоллар бундан мустасно;

- хавfli ва носоғлом деб топилган айрим касблар учун ишга қабул қилиш учун максимал энг юқори ёш 18 ёш белгиланган;

- таълим олаётган шахсларни бундай таълимни тўлиқ олиш имкониятидан маҳрум қиладиган ишларга жалб қилмаслик;

- 18 ёшга тўлмаган шахслар учун иш кунининг давомийлигини уларнинг ривожланиш эҳтиёжларига, хусусан, касб-хунар таълими соҳасидаги эҳтиёжларига қараб чеклаш;

- ёш ходимлар ва шогирдлар учун адолатли иш ҳақи ёки тегишли имтиёзлар олиш ҳуқуқи;

- иш берувчининг розилиги билан ўсмирларнинг оддий иш кунинида касб -хунар таълимига сарфлаган вақти иш кунининг бир қисми ҳисобланади;

- 18 ёшгача бўлган ходимлар учун камида тўрт ҳафталик йиллик пуллик таътил олиши;

- 18 ёшга тўлмаган шахсларни тунги ишларга ишлатишни тақиқлаш, миллий қонунлар ёки меъёрий ҳужжатларда назарда тутилган айрим турдаги ишлар бундан мустасно;

- миллий қонунлар ёки норматив-ҳуқуқий ҳужжатларда назарда тутилган айрим иш турлари билан шуғулланадиган 18 ёшга тўлмаган шахслар мунтазам тиббий кўрикдан ўтишлари;

- болалар ва ўсмирларнинг жисмоний ва маънавий зарарланиш хавфидан, хусусан, уларнинг иши билан бевосита ёки билвосита боғлиқ бўлган хавфдан алоҳида ҳимоя қилиш.

Хулоса ўрнида вояга етканлар меҳнатидан фарқли равишда болалар меҳнати халқаро-ҳуқуқий ҳужжатлар билан тартибга солинади ва ҳимоя қилинади. Бундан асосий мақсад ўсиб келаётган авлодни баркамол ривожланиши учун халқаро миқёсда шарт-шароит яратишдан иборат деб ҳисоблаймиз.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Ўзбекистон Республикасининг Меҳнат кодекси. Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси (www.lex.uz), 2022 йил 29 октябрь.
2. Ўзбекистон Республикасининг Ишга қабул қилиш учун энг кичик ёш тўғрисидаги конвенцияни (женева, 1973 йил 26 июнь) ратификация қилиш ҳақида 04.04.2008 йилдаги №ЎРҚ-140 қонуни. "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2008 йил, 14-15-сон, 83-модда.
3. Конвенция о правах ребенка. Принята резолюцией 44/25 Генеральной Ассамблеи от 20 ноября 1989 года.
https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/childcon.shtml
4. Конвенция МОТ № 10 О минимальном возрасте допуска детей на работу в сельском хозяйстве. Женева, 16 ноября 1921 года. <https://www.conventions.ru/int/16952/>
5. Ўн саккиз ёшдан кичик шахсларнинг меҳнати қўлланиши тақиқланадиган ноқулай меҳнат шароитли ишлар рўйхати. (Ўзбекистон Республикаси Адлия вазирлиги томонидан 2009 йил 29 июлда 1990-сон билан давлат рўйхатидан ўтказилган). "Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатлари тўплами", 2009 йил, 30-31-сон, 355-модда.
6. Конвенция о запрещении и немедленных мерах по искоренению наихудших форм детского труда [Конвенция 182]. Принята на 87-й сессии Генеральной конференции Международной организации труда, Женева, 1 июня 1999 года.
https://www.un.org/ru/documents/decl_conv/conventions/convention182.shtml
7. Конвенция о ночном труде подростков в промышленности [Конвенция 90] (пересмотренная в 1948 году). https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---normes/documents/normativeinstrument/wcms_c090_ru.htm
8. Европейская социальная хартия (пересмотренная) Страсбург, 3 мая 1996 года.
<https://docs.cntd.ru/document/901991974>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

Махсус сон

№ S/1 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

Специальный выпуск

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES Special Issue

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатиغا олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамият

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:
scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).